

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมที่ต่างกันส่งผลต่อให้เกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ต่างกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมที่เป็น ค่านิยม การปฏิบัติสืบต่อกันมา หรือสิ่งที่ยอมรับในกลุ่มของตนว่าดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ เหล่านี้มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อพิจารณาให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นวัฒนธรรมจะแสดงออกให้เห็นเป็นวิถีชีวิตที่ต่างกันของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งวิถีชีวิตจะถ่ายทอดไปสู่ระบบกิจกรรมในพื้นที่ และถ่ายทอดเป็นการตั้งถิ่นฐานในท้ายที่สุดซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากที่สุด

ชาวมอญเองมีวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการหันหน้าจั่วบ้านไปทางทิศตะวันออก ความเชื่อเกี่ยวกับทิศของการปลูกเรือนใหม่กับเรือนเก่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ความเชื่อเกี่ยวกับทิศของคนตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างศาลผี ความเชื่อเกี่ยวกับคุณโทษสถานที่ปลูกบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา รวมถึงเรื่องของเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งมาจากความรู้ความสามารถที่คนในชุมชนสะสมมา เป็นต้น ความเชื่อต่างๆเหล่านี้ส่วนหนึ่งปรากฏออกมาในกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองซึ่งใช้พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมทั้งสิ้น

หมู่บ้านบางกระดี่ เป็นพื้นที่ที่มีชาวมอญเก่าอพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก และชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนเกาะกลุ่มกันอย่างชัดเจนบนพื้นที่ประมาณ 0.34 ตารางกิโลเมตร (พื้นที่ที่ตั้งของบ้านเรือน) อยู่ในลึกเข้าไปในซอยบางกระดี่ประมาณ 3 กิโลเมตร จากการสังเกตเบื้องต้นพบว่าชาวบ้านยังคงยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นอยู่มาก และมีความกลมเกลียวกันดีระหว่างคนในหมู่บ้าน อีกทั้งสภาพบ้านเรือนมีความเปลี่ยนแปลงไม่มากนักเมื่อเทียบกับชุมชนมอญแห่งอื่น อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมของชุมชนแห่งนี้ที่ตั้งอยู่บริเวณชานเมืองกรุงเทพฯ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมและคลังสินค้าที่กระจายอยู่ประมาณ 400 โรงงานในรัศมีประมาณ 3 กิโลเมตรจากหมู่บ้าน ซึ่งจะส่งผลทั้งในแง่สิ่งแวดล้อมและความต้องการแรงงานในพื้นที่ และการเกิดขึ้นหมู่บ้านจัดสรรโดยพัฒนาที่ดินจากภาคเอกชนเพื่อรองรับความต้องการที่อยู่อาศัยของคน

กรุงเทพฯ การเกิดขึ้นของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ และการพัฒนาพื้นที่โดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ขาดการวางแผน และกำลังจะพัฒนาต่อไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และกายภาพรอบชุมชน สิ่งต่างๆดังกล่าวจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด

การพัฒนาพื้นที่ที่จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนบางกระดี่ทำหน้าที่รักษาพัฒนา และสืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้เหมาะกับยุคสมัย จำเป็นต้องศึกษาถึงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ สังคม และวิถีชีวิตที่ถ่ายทอดมาสู่รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้ และค้นหาเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้เพื่อนำไปเสนอแนะการพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชนมอญบ้านบางกระดี่
2. ศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอญบ้านบางกระดี่
3. เสนอแนะแนวทางในการพัฒนารูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนมอญบ้านบางกระดี่

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา

การศึกษาเน้นการวิเคราะห์ถึงกิจกรรมและความเชื่อซึ่งส่งผลต่อซึ่งเป็นปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานดังแสดงให้เห็นในกรอบแนวคิดในการศึกษาเป็นหลัก (ดูรูป 1.1) ร่วมด้วยการวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบต่างๆของแหล่งตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ศึกษา ประกอบกับการพิจารณารูปแบบทางสถาปัตยกรรม ในเรื่องของจุดประสงค์ในการสร้าง หรือการใช้งาน การออกแบบ ขนาด วัสดุที่ใช้ คุณภาพ สภาพและการบำรุงรักษา เพื่อให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงและเอกลักษณ์ของชุมชน

2. พื้นที่

ศึกษาพื้นที่หมู่บ้านบางกระดี่ หมู่ 2 8 และ 9 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร บริเวณที่เป็นชุมชนจะเป็นบริเวณที่เก็บตัวอย่างและสัมภาษณ์โดยอิงอาณาเขตชุมชนจากภาพถ่ายทางอากาศ ปี 2495 (ดูแผนที่ 1.1, 1.2) ร่วมด้วยการพิจารณาพื้นที่รอบชุมชนบางกระดี่ประมาณ 4 กิโลเมตร เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโดยรอบชุมชนและปัจจัยจากภายนอกที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

3. เวลา

ใช้เวลาเพื่อสังเกตกิจกรรมที่เกิดขึ้น 1 ปี และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในช่วง ปี 2543-2544

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษานี้ไม่ได้พยายามค้นหารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญที่บริสุทธิ์แท้จริงของชุมชนตามธรรมชาติว่าเป็นอย่างไร แต่ศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบางกระดี่ซึ่งเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของชาวไทย-มอญ ที่ปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัย และกำลังจะพัฒนาต่อไปท่ามกลางผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของสิ่งก่อสร้างนั้น เน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการวิเคราะห์รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เพื่อค้นหารูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เน้นเรื่องความงามของสถาปัตยกรรม

ข้อจำกัดของงานวิจัย

1. เนื่องด้วยเวลาที่มีจำกัดจึงไม่สามารถศึกษาทุกปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานได้โดยละเอียดแต่จะศึกษาเน้นปัจจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านความเชื่อที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานโดยตรง และวิถีชีวิตที่ถ่ายทอดผ่านกิจกรรมและส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานร่วมด้วย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. รูปแบบ หมายถึง การแสดงออกเชิงกายภาพของระบบที่สอดคล้องต่อเนื่องที่แฝงอยู่ ซึ่งเป็นผลของการรวมองค์ประกอบต่างๆที่มีความซ้ำกันมากหรือน้อย บ่อยครั้งที่รูปแบบหนึ่งกลมกลืนไปกับรูปแบบอื่น หายไปอย่างรวดเร็ว หรือ ในบางครั้งก็ขาดตอนไป คุณลักษณะที่ซับซ้อนของรูปแบบจะขึ้นอยู่กับความละเอียดอ่อนที่สอดคล้องกันของตัวมันเอง รูปแบบทั้งหมดถูกแสดงเป็นส่วนๆได้ ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่ระบุให้เป็นเมือง พื้นที่ตามขอบเขตการปกครอง หรือหมู่บ้านก็สามารถเข้าใจได้โดยผ่าน ส่วนที่เป็นต้นแบบ (typical sector) ได้แก่ ทางสัญจร ตึกต่างๆ และพื้นที่เปิดโล่ง¹

2. การตั้งถิ่นฐาน หมายถึง องค์การซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากให้ทำหน้าที่อันซับซ้อนภายใต้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ทั้งองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้น และองค์ประกอบธรรมชาติรวมกันเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่ตั้งใช้เป็นแหล่งดำเนินชีวิต เลี้ยงดูครอบครัว ประกอบอาชีพ ตลอดจนแสวงหาการอยู่ดีกินดีทางด้านกายภาพ จิตใจ และสติปัญญา²

3. ชุมชนมอญ หมายถึง ชุมชนที่เป็นที่อยู่ของชาวไทยเชื้อสายมอญ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอญบ้านบางกระดี ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานแห่งหนึ่งของชาวมอญในประเทศไทย ปรากฏการณ์ด้านการตั้งถิ่นฐานนี้จะแสดงให้เห็นการปรับตัวของชาวมอญกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในการดำรงความเป็นชุมชนมอญ

2. ทราบวิถีชีวิตของชาวมอญบ้านบางกระดีซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจาก ศาสนา ความเชื่อ ความรู้ความสามารถที่สะสมมา รวมทั้งกระบวนการที่สิ่งต่างๆได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

3. ทราบถึงจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงแก้ไข และจุดแข็งที่ควรส่งเสริมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนรวมทั้งข้อเสนอแนะการพัฒนาารูปแบบการตั้งถิ่นฐานแห่งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

4. ทราบถึงความสำคัญของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและความสำคัญขององค์ประกอบแต่ละส่วนของชุมชนบ้านบางกระดีซึ่งมีความสำคัญต่อการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับอนาคตของชุมชนแห่งนี้

5. สามารถนำประเด็นในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในพื้นที่นี้ไปพิจารณาการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในพื้นที่อื่นซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ถูกต้องยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรเป้าหมาย คือ คน บ้านและกลุ่มบ้านในพื้นที่ศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ แบบสอบถาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

เอกสารที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ หนังสือทั่วไป หนังสืออ้างอิง รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ จากห้องสมุด เอกสารของทางราชการ

3.2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ ชีวิตความเป็นอยู่ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีจุดประสงค์ เพื่อให้ได้ประชากรที่มีลักษณะพิเศษ คือเป็นผู้สูงอายุที่มีพ่อหรือแม่เป็นคนมอญ 20 คน

3.3. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจและสังเกต

สำรวจและสังเกตข้อมูลทางกายและกิจกรรมต่างๆภายในชุมชนและบริเวณโดยรอบด้วยการบันทึกลงบนแผนที่ ถ่ายรูป และจดบันทึก

3.4. การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

ใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ คน กิจกรรม และเวลา โดยคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามวิธีของ Yamane สูตรที่ใช้คือ

$$N = N/(1+Ne^2) \text{ เมื่อ}$$

e คือ ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดของมวลประชากร

ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในกรณีที่ทราบมวลประชากรแล้ว โดยประชากรทั้งหมดเท่ากับ 3,540 คน และกำหนดให้ มีค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.1 จะได้กลุ่มตัวอย่าง 99 ตัวอย่าง และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิด้วยการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อยตามเขตการปกครอง ได้แก่ หมู่ 2 8 และ 9 แล้วจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายในการแจกแบบสอบถามตามระยะห่างของที่พักอาศัยที่กระจายตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา

4. ขั้นตอนและการวิเคราะห์ข้อมูล

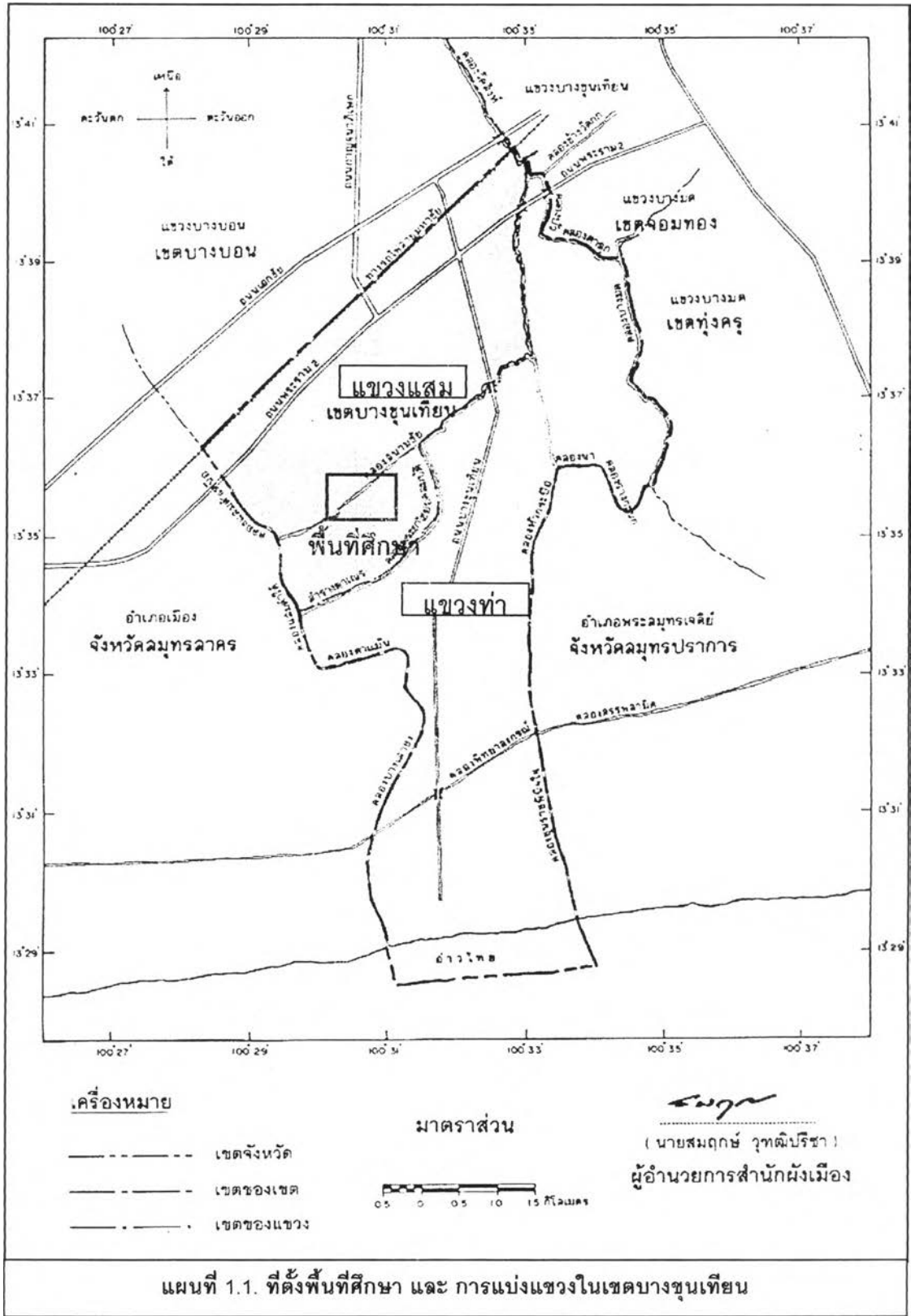
4.1. วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเชื่อ วัฒนธรรมที่ส่งผลมายังรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และข้อมูลทั่วไปของชุมชนโดยใช้ข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปตรวจสอบกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

4.2. วิเคราะห์รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โดยรอบและพื้นที่ชุมชนจากภาพถ่ายทางอากาศและจากการสำรวจและสังเกต รวมทั้งวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆของแหล่งตั้งถิ่นฐาน เพื่อให้ทราบว่ารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนี้พัฒนามาอย่างไรและปัจจุบันเป็นอย่างไร

4.3. วิเคราะห์ปัจจัยด้านอื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน จากภาพถ่ายทางอากาศ ข้อมูลเอกสาร และจากการสัมภาษณ์

4.4. วิเคราะห์เอกลักษณ์ชุมชนไทย-มอญบ้านบางกระดี่ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

4.5. สรุปผลการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางพัฒนารูปการตั้งถิ่นฐานและเอกลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

แผนที่ 1.2. แสดงการแบ่งเขตปกครองในชุมชนมอญบ้านบางกระดี

